

THEOLOGIA PRACTICA

Koppándi Botond Péter*

Kolozsvár

A narratív prédikálás mint a gyönyörködtető igehirdetés eszköze

Fekete Károly püspök úr számomra – közelről megismert emberi kvalitásain túl – elsősorban a homiletika kiváló értője és művelője. Amikor Debrecenben „Doktorvaterem”-ként vezette doktori dolgozatom megírását, világossá vált előttem, hogy komolyan foglalkoztatják az igehirdetés állandó kérdései. Amikor újraolvasva homiletikai írásait, örömmel fedeztem fel, hogy jövőbe látó módon írta meg már 2003-ban azokat az elvi kérdéseket és elvégzendő feladatokat, amelyeket felszínen kell tartanunk saját prédikálásunk megújítása érdekében. *A homiletika fő kérdései ma* című előadásában, amely a Doktorok Kollégiuma gyakorlati teológiai szekciójának 2003. augusztus 26-án tartott ülésén hangzott el a budapesti Ráday Kollégiumban, s később tanulmány formájában is megjelent, ezt fejtette ki:

„A homiletika alapfeladata az, hogy tárgyalja az igehirdetés elvi, tartalmi és formai kérdéseit. A klasszikus felosztás szerint ezek a kérdéskörök általában külön-külön jelentek meg. Az idők és homiletikai irányzatok váltakozása során az is kialakult, hogy a három kérdéskör egyúttal rangsorrá is vált. Az elvi-tartalmi kérdések felértékelődtek, tudományos teológiai méltóságot kaptak, míg a formai elemek devalválódtak, és az alacsonyabb rendű retorikához soroltattak. Napjaink homiletikai kutatásai arra irányulnak, hogy miként lehetne a háttérbe szorított és devalválódott elemeket rehabilitálni, de még inkább a három kérdéskört úgy tárgyalni egyszerre, hogy azok a maguk meghatározó értékeivel vegyenek részt az igehirdetés válságjeleinek felszámolásában.”¹

* Koppándi Botond Péter (Kolozsvár, 1974) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte teológiai tanulmányait (1992–1997). 1996-ban a Meadville–Lombard Theological Institute, Chicago, IL ösztöndíjasa volt. 1997–2009 között a Torockószentgyörgyi Unitárius Egyház-köztségben végzett lelkipásztori szolgálatot, majd 2000–2001-ben a Starr King School for the Ministry „Balázs Ferenc” ösztöndíjasaként képezte tovább magát Berkeleyben. 2007-től egyetemi tanársegéd, 2017-től adjunktus a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának Gyakorlati Tanszékén. 2011-ben Oxfordban és Manchesterben volt kutatóösztöndíjas. Kutatási területe: homiletika. Doktori címet 2016-ban szerzett a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen *Az „Új homiletika” mozgalom és az amerikai protestáns prédikálás megújítása témájú doktori tézisével* dr. Fekete Károly és dr. Rezi Elek szakirányításával.

¹ Fekete Károly, ifj.: A homiletika fő kérdései ma. Gondolatok a szakirodalom és a hazai igehirdetői gyakorlat szem előtt tartásával. In: *Theológiai Szemle* 47. (2004/2), (72–80) 72.

Előadásában éleslátással fogalmazott meg néhány tényállást, illetve elmondta, hogy szerinte a szakmának mivel is kellene foglalkoznia az elkövetkező években. Ezek így hangzottak:

- a gyakorlati teológiai tudomány tipikus átmeneti állapotban van, az iránykeresés és az újradefiniálási kísérletek hatása pedig visszahat a homiletikai irányokra is;
- az erős interdiszciplináris és multidiszciplináris hatás az igehirdetésekből is jelentkezik;
- érzékelhető a teológia empirikus fordulata utáni középutas eszmélődés;
- az elvilágiasodás és a posztmodern állapot közegében a homiletika is reflektálásra kényszerülő tudomány;
- a kommunikációs robbanás – ha tetszik, ha nem – kihat a szószéki beszédre, megméri azt!²

Az előadás, illetve a tanulmány arra buzdította a szakmát, hogy a 2000-es, 2010-es években, de talán még ezután is, foglalkozni kell ezekkel a kérdésekkel.

E szerény tanulmányban én magam is ezen az úton járok, és az igehirdetés „devalválódott formai elemeinek” kérdéskörét szeretném egy kissé rehabilitálni, a tanítványi tiszteletadás jeleként.

Természetesnek tartom, hogy a prédikálás időről-időre, és így a prédikálás művészetével foglalkozó tudomány, a homiletika is komoly változáson esik át. Remélem, hogy nem követek el nagy vétséget, ha azt mondom, hogy a változást megelőzi valamilyen válság, és így az ebből történő kilábalás hozza meg a változást. Ez olyan folyamat, amely azzal kezdődik, hogy minden, ami addig kiválóan működött, egyszer csak elkezd nem működni. A prédikálás esetében ez lehet a stílus, lehet a forma, lehet a klasszikus exegézis vagy éppen a sokszor elmondott illusztráció. Rettenetes érzés a gyakorló prédikátoroknak azzal szembeülni, hogy az évekig jól bevált módszerek már elavultnak tűnnek, a máskor jónak tűnő prédikációtípusra egyre-másra ásitó arcok bambulnak, és a valamikori motiválóképesség is erőlködésnek tűnik. Ilyenkor kezdenek el a lelkipásztorok és a homiletikával foglalkozó szakemberek valamilyen újító gondolatok után nézni.

Az amerikai protestáns egyházak életében ilyen időszak volt az, amit úgy nevezünk, hogy narratív fordulat.³ Úgy tűnt, hogy az 1960-as, ’70-es években válságba jutott amerikai prédikálásban ez lesz a megfelelő válasz a megannyi prob-

² Fekete Károly, ifj.: *i. m.* 72–74.

³ Literáty Zoltán így ír erről: „A ’70-es években történt folyamatot ma előszeretettel nevezik narratív fordulatnak. Ez azt foglalja magában, hogy a narratíva jóval általánosabb kategória, mintsem mesék és elbeszélések vizsgálata. A strukturális szövegelemzéshez képest más típusú diszciplínákban is megtalálható. Főleg a társadalomtudományokra (történettudomány, filozófia, szociológia, politológia, pszichológia, s újabban a teológia is) jellemző, hogy tárgyuk sajátossága azok narratív jellege. Ez azt jelenti, hogy a különböző tudományágakban egyaránt hasonló mozzanatok jelentkeznek tárgyuk jellegét és saját diszkurzív stratégiáját illetően. Vö. Literáty Zoltán: Mit jelent a narratív igehirdetés? In: *Collegium Doctorum* 6. (2010), (198–214) 199.

lémára. A '70-es évek elején, az amerikai homiletikusokat tömörítő szakmai műhely, az azóta is működő *Academy of Homiletics*⁴ tagjai, de a változásra-újításra vágyó lelkipásztorok is lélegzet-visszafojtva várták egy olyan szakkönyv megjelenését, amely majd arra nyújt eligazítást, hogy a prédikálás miként születhetik újjá? A szerzők, akik erre a feladatra vállalkoztak, az ígéretes karrier előtt álló két fiatal lutheránus teológus lett volna, Charles L. Rice, a Drew University tanára, és Morris J. Niedenthal, a Chicago Lutheran Theological Seminary tanára, akiket a köztiszteletben álló Edmund Steimle, a New York Seminary tanára irányított mentorként. De ahogyan az akadémiai világban ez időnként előfordul, a kiadó késlekedése miatt a könyv csak 1980-ban látott világot,⁵ és amikor már megjelent, akkor a benne foglalt és előbb ropogósan friss, vizionárius gondolatok már kissé túlhaladottnak és elavultnak tűntek. Ennek ellenére a *Preaching The Story* című könyv néhány nagyon jó, azóta is megfontolásra alkalmas gondolatot tartalmazott a prédikálás formájával kapcsolatban:

„Megpróbáljuk megtalálni azt a formatív képet, amely megpróbálja bemutatni, hogy mi a prédikálás, és szabaddá teszi az embereket, hogy ezt kövessék. Van-e olyan kép, amely alkalmas arra, hogy alakítsa a prédikálás formáját, tartalmát és stílusát? Ha egy vagy két szóban, vagy egy képben meg kellene mondanunk, hogy mi a prédikálás, és hogy lehet jól prédikálni, akkor mi lenne az a szó vagy kép? [...] Nézzük csak a történetmondót [...]. Ha el kellene mondanunk, hogy mi a keresztyén hit és élet, akkor *a hallgatni, mondani és történetet megélni* kifejezéseknél nem találnánk jobbat. És ha egy rövid meghatározást kérnének tőlünk, nem tudnánk jobbat mondani a prédikálásra, mint *megosztott történet*.”⁶

A *Preaching The Story* szerzői arra törekedtek, hogy megmutassák, hogy a prédikálás

„[...] organikusan összefügg a Szentírás történeteivel, a lelkipásztorral, a gyülekezettel, s annak szertartásrendjével és a kultúrával.”⁷

A könyv azt az álláspontot képviselte, hogy maga a Biblia is egy folyamatos, időn átívelő történetet mond el, méghozzá úgy, hogy a benne foglaltatott történetekből áll össze. A szerzők ezt állították:

⁴ Az Academy of Homiletics 1965-ben jött létre azzal a céllal, hogy a homiletikával foglalkozó szakemberek, lelkészek és teológusok szakmai egyesületeként konferenciákon, kiadványokban tárgyalják meg a prédikálás legidősebb kérdéseit. Ma is működő intézmény, tevékenységéről ld. bővebben: *The Academy of Homiletics*, <http://www.homiletics.org/> (2019. nov. 26.)

⁵ Vö. Steimle, Edmund A. – Niedenthal, Morris J. – Rice, Charles L.: *Preaching the Story*. Fortress Press, Philadelphia, Pennsylvania 1980.

⁶ Uo. 12–13.

⁷ Vö. Allen, Jr., O. Wesley.: The Pillars of the New Homiletic. In: uó (szerk.): *The Renewed Homiletic*. Fortress Press, Minneapolis, Minnesota 2010, 10.

„A prédikátor feladata az, hogy a prédikációban »hozza össze« a bibliai történetet a gyülekezet történetével, de a saját személyes történetével és a világ eddigi történetével is.”⁸

Ehhez alapvető az az exegetikai és homiletikai alapelv, hogy minden történet valamely történet interpretációja. Ilyen értelemben állították ők, hogy a prédikálás maga tulajdonképpen történetmondás, amely sokkal több, mintha szóra-koztató illusztrációkat tennénk lazán egymás mellé. Évekkel később, az egyik szerző, Charles L. Rice így reflektált ezekre:

„A történetmondás veszélyes vállalkozás. Azért, mert könnyen egyszerű szóra-koztatássá degradálódhat. Egy jó történet átveszi az irányítást. Ezt természetesen el is várjuk egy jó történettől, s szeretnénk, ha magával ragadna. De ha nem vigyázunk, egy lenyűgöző történet könnyen elhomályosíthatja a bibliai történe-teket, és egy csattanós illusztráció a valódi történetek pótléka lesz, miközben igazából ezekre a valódi történetekre van igazán szükségünk, bármennyire is úgy tűnik, hogy túl sokszor mondtuk el ezeket.”⁹

Rice így folytatta ezt a gondolatsort:

„De Jézus, a prédikátor figyelmeztet a történetmondás szükségességére, és meg is mutatja nekünk, hogy miként kell azt jól mondani. Az emberi életre vonatkozó igaz történetre, ami megmutatja, hogy Isten miként van velünk, és ami az ember képzelőerejét használja arra, hogy megismerjük az igazságot, igen nagy szükség van ma is. Azt látom, hogy az egyház megannyi baja és sok szakítás is a szegényes képzelőerő miatt történt meg, amikor morális döntéseinkben, bibliaértelmezésünkben és teológiai kutatásainkban és prédikációinkban bizonyul-tunk gyengéknek. Sokkal több kellene a jézusi példázatok iróniájából, játékos-ságából és provokatív metaforáiból.”¹⁰

A történeteket mondó, később „narratív”-nak, illetve „sztoripredikálásnak” nevezett igehirdetés¹¹ tehát lázadásként jelent meg a „régí”-nek, „elavult”-nak és „beporosodott”-nak titulált prédikálás ellen, amiről azt állították, hogy egyébként rendben lenne, de azért néhány gond mégis akad vele: túlságosan száraz, mindig az észérvekre apellál, és mindig tanítani akar. Úgy is nevezték, hogy ez a „három pont és egy vers”, vagy a „három pont és egy vicc” típusú, „régí”, „klasszikus”

⁸ Allen, Jr., O. Wesley: *The Pillars of the New Homiletic*, 10.

⁹ Uo. 29.

¹⁰ Uo.

¹¹ Amikor a narratív és a „sztoripredikálásról” beszélek, akkor tudatosítom, hogy a kettő különbözik egymástól. Literáty Zoltán a kettő közötti különbséget világosan megmagyarázza, és tisztázza, hogy az „új homiletika” mozgalmán belül a sztori és narratív prédikáció különbözik egymástól. Számunkra most az releváns, amiről így ír: „Ugyanakkor azt is látni kell, hogy mindkettő, az elnevezéseken túl, narratív jelleggel rendelkezik, azaz a narrativitás elvi kérdései mindkét módszernél alkalmazhatóak.” Vö. Literáty Zoltán: *i. m.* 214.

prédikáció.¹² E „régí prédikálás” mögött az a meggyőződés állt, hogy a keresztényen hit tulajdonképpen gondolatok, eszmék, tézisek, illetve koncepciók halmaza, és a hithű prédikátornak az a dolga, hogy ezeket megfelelően átadja a hallgatóságnak. Ezt évszázadokon keresztül akképpen tették, hogy kimondták: „mai első tézisünk ez, a második gondolat az, a harmadik tételünk pedig amaz stb.”, majd – hogy a mondanivaló még világosabb legyen, és a hallgatók jobban megértésék, hogy miről is beszélnek – az elhangzottakat egy megfelelő verssel, történettel vagy példával *illusztrálták*. És bár ez a prédikálás évszázadokon keresztül releváns volt, és megtartotta az amerikai egyházi közösségeket, egyszer csak, ahogyan azt Thomas Long egyik előadásában kifejtette, valamikor az ’50-es évek derekán a prédikátorok azzal szembesültek, hogy bár a templom tele van, a prédikálás és a tanítás mesterfokon folyik, az emberek mégsem figyelnek eléggé a prédikációra, mivel nem szólítja meg őket személyesen, és egzisztenciálisan egyáltalán nem érinti őket.¹³ Ez egyértelmű volt a lelkészek számára is, és ez bennük is elégedetlenséget, illetve feszültséget szült, amire feltétlenül valamilyen gyógyírt szerettek volna találni.

Ennek a lázadásnak természetesen voltak már érzékelhető előzményei is. 1958-ban egy lutheránus homiletikus, H. Grady Davis már kiadta a *Design for Preaching* című könyvét, amely gondolatiságában nagyon is előremutató volt, és ebben arra szólította fel a prédikátorokat, hogy a prédikációval kapcsolatos addig használatos metaforát le kellene váltani valami újra. Ilyen értelemben a könyvnek az volt az alapgondolata, hogy többé már ne úgy gondolkodjunk a prédikáció fő üzenetéről, mint egy gondolatról, ideáról, amit át kell adni a hallgatóságnak, majd annak az igazát bizonyítani kell, hiszen – mondta Davis – ezt a módszert inkább az ügyvédek követik. Ehelyett úgy kellene gondolni a prédikációra, mint amely hasonlatos egy makkhoz, amelyből majd szépen – mai szóval élve – organikusán fog kinőni egy terebélyes tölgy. Pángyánszky Ágnes ihletett fordításában ez így hangzik:

„Az igehirdetés legyen olyan, mint egy fa.
 Legyen élő szervezet:
 Egy határozott gondolattal, mint a fa törzse,
 Természetes ágakkal, amelyek a fény felé nőnek.
 Legyenek mély gyökerei:
 Annyi a föld alatt, amennyi a föld felett,
 Gyökerek, amelyek olyan szélesen ágaznak el lenn, mint fenn az ágak,
 Gyökerek, mélyen a talajban,
 Az élet küzdelmeinek talajában,
 Az örök ige talajában.

¹² Vö. Long, Thomas G.: *A prédikálás tanúbizonyossága*. Fordította Tárkányi István Attila és Koppándi Botond Péter. Exit Kiadó, Kolozsvár 2019, 145.

¹³ Vö. Long, Thomas *on Preaching* – YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=KLbdAZAzm7I> (2019. nov. 10.) Megjegyzem, hogy a tanulmány néhány gondolatát az itt hallható előadás inspirálta.

Ne mutasson semmi mást, csak saját kibontakozó részeit;
 Ágakat, melyek belső életerejükől ágaznak el,
 Mondatokat, melyek, mint a levelek, a saját águkhoz tartoznak,
 Igazán a fa fajtájához,
 Nem idegen fákról szakítva,
 Illusztrációkat, amelyek mint virágok nyílnak ki ezekből az ágakból,
 Nem színes papírsárkányokat,
 Előkapva valaki más gondolatainak szeléből,
 Beleakadván ezekben az ágakba.
 Hozzon virágot és gyümölcsöt egyszerre, mint a narancs;
 Vájjék belőle élelem,
 Azonnali táplálék,
 Gyönyörködtesen
 A jelen szépségéért és illatáért,
 A remény öröméért,
 Annak a távoli napnak a győzelméért,
 Hogy mindez valóra válhasson, meleg éghajlaton növekedjen:
 A halál által dúsított talajban,
 A mindent látó és dédelgető nap szeretetében,
 Az álmodó éjszaka bizalmában,
 Az eső irgalmasságában.”¹⁴

Tehát a metafora változásával úgy lehetett tekinteni a prédikációra, mint amely növekedéscentrikus, dinamikus és egy mozgásban levő folyamatot ábrázol, és így teremtő erővel rendelkezik. David J. Randolph, azt mondja, hogy maga a prédikáció készítése is „organikus folyamat”, amelyben ez a teremtő, „generáló gondolat” megadja a prédikáció formáját. Innen következik, hogy az, amit mondunk, és az, ahogy mondjuk, nem választható el egymástól. Szerinte ez forradalmian új gondolat volt, és ez

„[...] a forradalom akkor kezdődött, amikor a prédikációt nem *textusra*, hanem *textusból* írtak. Ennek az az alapja, hogy a prédikációnak organikusnak kell kinőnie a textusból. A prédikáció tehát nem valami textushoz ragasztott struktúra, hanem annak olyan további meghosszabbítása, amely a textust a hallgatók életébe viszi át. A prédikáció formája tehát ezt követné.”¹⁵

A változásokhoz furcsa véletlenek is kellenek. Azt történt ugyanis, hogy két homiletikatanár, Fred Craddock és David J. Randolph úgy döntöttek, hogy tanulmányi szabadságukat, az úgynevezett sabbaticalt Európában töltik, és hasznosan. Svájcban kötöttek ki, ahol Bultmann két tanítványának, Ernst Fuchsnak és Gerhard Ebelingnek az óráira ültek be, akik folytatták a mesterük tanítását.

¹⁴ Vö. Pángyánszky Ágnes: A homiletika története az Amerikai Egyesült Államokban a 20. században I. In: *Lelkipásztor* 82. (2007/3), (82–85) 84.

¹⁵ Randolph, David J.: *The Renewal of Preaching in the Twenty-first Century: The Next Homiletic*. Second Edition. Cascades Books. Wipf & Stock Publishers Eugene, OR 2009, 57.

Bultmannról tudjuk, hogy innovatív módon közelített az Újszövetséghez, amennyiben azt állította róla, hogy az Újszövetségnek mitologikus, apokaliptikus jellege van, és ez szinte elérhetetlen, illetve megérthetetlen a mai tudományos igényekkel kutató ember számára.¹⁶ Rudolf Bultmann a bibliai hermeneutikára alkalmazta Martin Heidegger egzisztencialista filozófiáját. O. Wesley Allen így ír erről:

„[Bultmann] arra használta az egzisztencializmust, hogy az ókori bibliai világlátás mítoszait releváns teológiai diskurzussá fordítsa a modern, tudományos világszemléletben. [...] Két tanítványa, Ernst Fuchs és Gerhard Ebeling kiterjesztették ezt, és létrehozták az új hermeneutikának nevezett mozgalmat az 1960-as években. Ahelyett, hogy a Szentírásban foglaltakat történelemnek vagy örök igazságok gyűjteményének vagy demitologizálásra váró mítoszoknak tartották volna, ők az Írásra úgy tekintettek, mint igeeseményre (word event).”¹⁷

Megjegyzendő, hogy a korábbi szövegértelmezési módszer, a történetkritika objektív, tudományos módon szemlélte a Szentírást. Az új hermeneutika azt mondta ki, hogy a megfelelő értelmezés úgy lehetséges, ha valaki „egzisztencialisan is érintett” az értelmezés során, mert az Ige csak így fog hatást kifejteni. Az újabb viszonyulás lényege tehát ez volt: nemcsak az értelmezők tesznek fel kérdéseket a szövegnek, hanem „a szöveg is kérdéseket tesz fel az értelmezőnek”.¹⁸ A Szentírást megfelelőképpen olvasni azt jelenti, hogy van személyes kapcsolatunk Isten Igéjével, amely azt kívánja, hogy az olvasó az általa felvetett kérdésekben egzisztenciális döntéseket hozzon.

„És mivel a Szentírás a gyökereiben nem más, mint kérés, azaz Kijelentés, a prédikálásnak is azt kell tennie, amit az Írás tesz, azaz ahelyett, hogy a hit tartalmát meggyőzően továbbadja, a prédikálásnak olyan eseménnyé kell válnia, amely elvezeti a hallgatót oda, hogy kapcsolata legyen Isten Igéjével, amely megváltoztató döntésekre hívja őt el.”¹⁹

David J. Randolph hazament Amerikába, és 1969-ben kiadott egy könyvet, amelynek alap gondolata így foglalható össze leegyszerűsített formában: az evangélium több, mint üzenet, az evangélium esemény. Tehát a prédikátornak nem valami lezárt, „fix tartalom” továbbadását kell elvégeznie a szószékről, hanem arra kell figyelnie, hogy mi „történik” a textusban, illetve, hogy mi történik a textusból kinövő prédikációban. Randolph itt írja le először az új homiletika kifejezést, és itt írja le először, hogy miként is képzelte az amerikai protestáns prédikálás megújulását az elkövetkező évtizedekben.

¹⁶ Vö. Fabinyi Tibor: *Szóra bírni az Írást. Irodalomkritikai irányok lehetőségei a Biblia értelmezésében*. Hermeneutikai Füzetek 3. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest 1994, 37.

¹⁷ Allen, Jr., O. Wesley: *i. m.* 5–6.

¹⁸ Uo. 6.

¹⁹ Uo.

Úgy tűnik azonban, hogy az új típusú prédikálást előrevetítő gondolatok már korábban, 1965-ben megfogalmazódtak Randolph fejében. Ugyanis O. Wesley Allen azt állítja, hogy Randolph már akkor, a frissen megalakult *Academy of Homiletics* keretében tartott előadáson is prófétai módon jelzi előre az új idők változásait, amikor így ír:

„Újfajta prédikálás van megszületőben a jelen idők vajúdásában. Az emberjogi mozgalomban, a kommunizmussal való küszködésben, a »szekuláris városban«, az ökumenizmus forgatagában, a teológiai főiskolákon, a gyülekezetekben, a liturgiai megújulási mozgalomban és mindenütt máshol is már nem úgy tekintenek a prédikálásra, mint szokásra, hanem sokkal inkább úgy, mint történésre, eseményre. A horizonton megszülető prédikálás definíciója tehát ez lehetne: »A prédikálás az az esemény, amelyben a bibliai textust azért értelmezzük, hogy jelentése értelmet nyerjen a hallgatók konkrét élethelyzeteiben.«²⁰

A másik, akkoriban fiatalnak számító homiletikus, Fred B. Craddock volt. Miután hazatért Svájc-ból, gyakorlatba kívánta ültetni az ott tapasztaltakat, és így megírta azt a könyvét, ami alapjaiban forgatta fel a szakmát. Az *As One Without Authority* című munkájáról beszélünk, amelyben arra a kérdésre kíván választ adni: miként lehetséges, hogy nagyon sok tiszteletre méltó lelkipásztor prédikálása sokszor „butácskának” tűnik?²¹ A valószínű magyarázatot abban látja, hogy nagy különbség van a prédikálásra felkészülés logikája, és a prédikáció elmondásának logikája között.

Miről beszélt? Arról, hogy a lelkiismeretes lelkész komoly munkát fektet be a készülés folyamán, de ennek a munkának a folyamata sehol sem jelenik meg a vasárnapi prédikációban. A gond az, hogy a lelkészek általában ugyanazt az utat járják be minden alkalommal: keresnek egy alkalmas textust, ami prédikációjuk kiindulópontja lesz a következő alkalommal. Elkezdik exegetálni, megpróbálják benne felfedezni a saját életükre vonatkozó tanulságokat, figyelembe veszik, hogy mit mondhat a textus a saját gyülekezetük számára, kommentárokhöz fordulnak segítségért, föllapozzák egyetemi jegyzeteiket, előkeresik illusztrációs gyűjteményüket stb. Ebben a folyamatban vannak csodálatos ráeszmélések, vannak benne úgynevezett „aha-pillanatok”, amikor számukra addig rejtett összefüggéseket látnak meg, kapcsolatot teremtenek múlt és jelen között, embereket, sorsokat szemlélnék másként a textus fényében, kemény szembeállításokra válaszolnak, a szöveg őket is megszólítja, és így tovább. Amikor vasárnap fölmennek a szószerkekre, egyszerűen zárójelbe teszik, elfelejtik ezt a fáradtságos, de sokszor nagy lelki elégtételt nyújtó folyamatot, a prédikáció megszületésének csodálatos „kilenc hónapját”, és szenvtelen arccal csak annyit mondanak: „A textus mai üzenete így szól...” Majd következik az első alpont, a második, a harmadik, és majd jó esetben egy illusztráció.

²⁰ Allen, Jr., O. Wesley: *i. m.* 8.

²¹ Craddock, Fred B.: *Overhearing the Gospel. Preaching and Teaching the Faith to Persons Who Have Heard it All Before.* Abingdon Press, Nashville, Tennessee 1978, 6.

Óriási a kontraszt a felkészülés/textusértés folyamatának szépsége, és a prédikáció eszközpontú, gondolatokra épülő, deduktív logikája között – mondja Craddock. Szerinte az új típusú prédikációkban a lelkipásztoroknak a szószéken is meg kellene jeleníteniük a felkészülés „induktív folyamatát”, hogy a hallgatók is részesüljenek a bibliai szövegben rejlő szépségek olvasóra gyakorolt hatásával. Ha így teszünk – mondja Craddock – akkor a hallgatóinknak és a gyülekezetnek megadjuk azt az élményt, amelynek nyomán azt érezhetik, hogy nem kézen kapott üzenetet akarunk „lenyomni a torkukon”, hanem lehetőséget teremtünk a felfedezés örömeire!²²

Thomas Long úgy látja, hogy e megközelítésnek köszönhetően

„Craddock prédikációi [...] úgy hatottak az amerikai szószékre, mint amilyen hatása a Beatles-nek volt a slágerlistákra. [...] Az idő megérett a változásra, és jött Craddock a maga megnyerő stílusával, és azzal a készségével, hogy az új-testamentumi gyülekezeteket olyanak lássa, mintha a szomszédságban lennének, és sztorikat kezdett mesélni fejséről és repülőgépes beszélgetésekről. Craddock nem úgy szólt, mint egy császár a szószéken, hanem inkább, mint egy bölcs ember, aki a falusi tornácon ülve mesél. Prédikációiban felüdítő történetek voltak. A szószékeken egyszerűen megjelentek az imitátorok, és nem úgy kezdték prédikációikat, hogy »Kedves keresztény testvéreim, ma reggel három dolgot szeretnék elmondani az imádság erejéről«, hanem így: »Amikor kisgyermek voltam, a városunkban élt egy ráncos arcú öreg ember, aki Gibson boltjában dolgozott...«²³

Rice, Steimle, Niedenthal, Randolph és Craddock nyomán egy egészen új világ tárult fel a prédikátorok előtt, majd sorra következtek olyanok, mint Eugene Lowry, David Buttrick, Henry Mitchell, Thomas G. Long. Legtöbben felkarolták ezt az új típusú prédikálást, és elkezdtek a prédikációikban történeteket mesélni, de nem úgy, mint addig, hogy a történet egy fő gondolat illusztrációjaként jelent meg, hanem a történetnek önálló szerep jutott, és ez a prédikációban ugyanolyan fontos rész volt, mint mondjuk a textus kifejtése. A prédikáció immár változást előidéző eseménnyé vált. A prédikátor nem „adta ki” a prédikáció üzenetét már az elején, nem mondta el, hogy mi a tézise, hanem okosan késleltette a prédikáció végkifejletét és így megeremtette annak lehetőségét, hogy a hallgatói megélik a textus szándéka szerinti változást. Fő szerep jutott a nyelvnek: a nyelv immár nemcsak közölt valamit, hanem hatást is kifejtett. A költői, metaforikus, képekre épülő költői nyelv vált fontossá. A prédikáció formája pedig összhangba került a tartalommal, a hallgatók pedig a prédikáció végén jutottak el az „aha-élményhez”. Ezzel a prédikálás egy olyan korszakba jutott, ahol a történetmondásnak többé már nem illusztratív, tehát a fő gon-

²² Craddock, Fred B.: *Overhearing the Gospel*, 48.

²³ Long, Thomas: What Happened to Narrative Preaching? In: *Journal for Preachers* 28. (2005/4), (9–14), 10.

dolatot megvilágító, érthetőbbé tevő szerepe volt, hanem a célja a gyönyörködtetés volt. Fred Craddock ezt így támasztja alá:

„A történetek nem az evangélium díszítő elemei. Az evangélium maga is egy történet, és nem lehet a történetet csak arra használni, hogy illusztráljunk egy nehéz textust. Akkor lesz valaki jó történetmondó, ha elér abba az állapotba, hogy a történet hordozza az evangéliumot, amint egy mag hordozza a jövő virágzásának ígétét.”²⁴

Itt hadd tegyek egy kis kitérőt. Augustinus óta tudjuk, hogy a prédikációnak hármas feladata van: a *tanítás*, a *gyönyörködtetés* és a *megindítás* vagy *rábírás*. A klaszikus latin kifejezésekkel ez így jelentik meg: *docere, delectare, flectere (movere)*. Augustinus így írta meg ezt:

„A szónok beszéde olyan legyen, hogy általa tanítson, gyönyörködtessen és megindítson.”²⁵

Mifelénk hosszú évszázadokon át ebből főleg kettő volt hangsúlyos: a tanítás és az akarat megindítása vagy a rábírás. A szószéken megtanítottuk a keresztyén élet igazságait, hogy a keresztyén híveink azt tudomásul vegyék, és aszerint éljenek; vagy azzal a céllal tanítottunk, hogy a hallgatók a tanítás hatására indíttatást érezzenek a keresztyén életvitel követésére, és tegyenek is valamit érte. De mi a helyzet a gyönyörködtetéssel? – kérdezhetné valaki. Miért lenne célja a prédikációnak bármiféle gyönyörködtetés, akármilyen élményszerző, így talmi „szórakoztatás”? Erre a kérdésemre én magam Thomas Longtól kaptam választ, aki erre hívja fel a figyelmet: nem véletlen, hogy Craddock egyik későbbi könyve Kierkegaard egyik mondatára épül, ami így szól:

„Nincs ismeretekben hiány a keresztyén földön. Ami hiányzik, az valami teljesen más [...]”²⁶

Kierkegaard ezt egyébként Dániára értette, de Craddock az Egyesült Államokra alkalmazta, ahol Thomas Long nagyszerű megjegyzése szerint:

„Halálra vasárnapi iskoláztattak minket, pontokba szedve elmondtak nekünk mindent a keresztyén hittel kapcsolatban, de ez senkit sem érdekelt különösképpen. Mindent tudtunk a vallással kapcsolatban, de mivel nem vált személyessé és nem szerzett örömet, nem tudtunk érte lelkesedni [...]. Kellett valami, ami átforrósítja a lelkeket, hogy aztán cselekvésre késztesse [...]”²⁷

²⁴ Craddock, Fred B.: *Craddock on the Craft of Preaching*. Chalice Press, Missouri 2011, 24.

²⁵ Vö. Szent Ágoston: *A keresztyén tanításról*. Ford. Városi István. Szent István Társulat, Budapest 1944, 238.

²⁶ Vö. Craddock, Fred B.: *Overhearing the Gospel*, 15.

²⁷ Long, Thomas on Preaching – YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=KLbdAZAzm7I> (2019. nov. 10.)

Így már rögtön másként érthető a *gyönyörködtetés*, a *delectare* szerepe, hiszen világossá válik, hogy nem valami öncélú, manapság is oly gyakran előforduló „élményszerzés” a cél, hanem az elkötelezett, lélekből fakadó keresztyén élet.

Long azt állítja, hogy a narratív prédikálásnak mindig az volt a szerepe, hogy szembenézzon az „unalomba fulladó” prédikálás krízisével, és arra készítse a keresztyén hitről egyébként racionálisan sok mindent tudó híveket, hogy lelkesebbé, elkötelezettebbé váljanak. A személyes tapasztalatot megidéző történeteknek az a feladata – mondja –, hogy megfelelő „narratív kompetenciát” hozzanak létre, és mindezt nem azért, mert a történetek „elbűvölők lehetnek”, hanem azért, mert „az evangélium maga is narratív jellegű”.

Létrejött tehát a narratív és a történetekre épülő prédikálást előnybe részesítő új iskola, a New Homiletic. Művelői odafigyeltek a hallgatókra, mert bennük szeretnék volna a változás élményét megteremteni. A korábbi homiletika arra, hogy a prédikátor hogyan és miként építse fel érvelését, az újabb meg azt vizsgálta, hogy a padban ülők hogyan hallgatják a prédikációt, hogyan tapasztalják meg a szószéken beszélt nyelv hatását. A nyelvvel játszva, meg lehetett hívni a hallgatóságot arra, hogy megtapasztaljanak valami nagyszerűt. Ez a felfogás azt feltételezi, hogy a hallgató partner a prédikáció eseményében. A prédikátor elkezd a prédikációt, a padban ülők pedig befejezik azt, persze, megmarad az a szabadságuk, hogy egyetértenek az elhangzottakkal, vagy elutasítják. Az új homiletikusok nagy felismerése tehát ez volt: ahhoz, hogy a hallgatók ezt megtehessék, változtatni kell a prédikációk elmondásán. Sok száz évnyi deduktív prédikációk után induktív, narratív prédikációkat ajánlottak. A megélt tapasztalat specifikumai felől az általános követelmények felé történik az elmozdulás. Kell lennie feszültségnek és izgalomnak a prédikáció elején, amely majd arra készíteti a hallgatót, hogy megoldást keressen a prédikációban és a való életben is.

„Ez azt jelenti, hogy a prédikációk inkább indikatívusban és nem imperatívusban készültek. Az induktív vagy narratív prédikációk arra hatalmazták fel a hallgatót, hogy az applikáció/alkalmazás munkáját maguk tegyék meg. Az eszköz, amit a hallgató kezébe adnak, az Isten jó hírének evokatív kijelentése.”²⁸

Ezután a prédikátorok másként szemlélték az igehirdetés nyelvezetét, mint elődeik. A tételes prédikációk azon a feltételezésen működtek, hogy a nyelvezet világos, precíz eszköz az igazság átadására. A képek az „illusztrálást” szolgálják. Az újabb homiletika számára a kép maga az üzenet. A prédikáció tartalma nem egy tételes igazság, hanem az evangélium egzisztenciális és megváltoztató megtapasztalása. A nyelvezet alakítja az emberi tapasztalatot, tehát a metaforák, történetek stb. nem retorikai szóvirágok, hanem a valóságba vezető eszközök. Martin Nicol így ír erről a *Dramatizált homiletika* című könyvében:

„A forma és a tartalom dualizmusával szemben az új homiletika a prédikáció eseményként való felfogásával védekezik. Az USA-ban az új homiletika a pré-

²⁸ Vö. Allen, Jr., O. Wesley.: *i. m.* 9.

dikációt potenciális, Isten valóságában végbemenő eseménynek tekinti. [...] Amit a prédikációban hallok, nem választható el attól, hogyan mondja a prédikátor, és attól sem, hogyan értem. Semmilyen absztrakt tartalmat nem tudok elválasztani a formától, tehát a nyelvi alaktól. Az eseményből kiindulva a prédikációra nem lehet többé csupán úgy tekinteni, mint az íróasztal mellett született szellemi termékre. Az esemény az élet olyan jelenségévé emeli a prédikációt, amelyben tartalom és forma – mint az élet minden más területén – szorosan összetartoznak.”²⁹

Az új homiletika tanulmányozása közben számomra az vált egyértelművé, hogy a homiletika különböző korszakai attól függenek, hogy a *docere – delectare – movere (flectere)* hármában éppen melyik a hangsúlyosabb. Azt is látom, hogy a *delectare*, és benne a narratív prédikálás akkor jön elő, amikor a fásultság, a rezignáltság, a legyintés, a beletörődés, az unalom vesz erőt a prédikáció hallgatóin. Bár az Egyesült Államokban ez a narratív korszak már lecsengőben van, az az érzésem, hogy a megjelenését megelőző válság jeleit már mi magunk is érezzük. Nem a tartalommal van a gond, hanem a klasszikus formát látom sokszor kevésnek. Azt, hogy mindig tanítani és rábírnunk akarunk. Ideje talán teret engedni a több gyönyörködtetésnek. Nem öncélúan, nem az élménytársadalom nyomásának engedve, hanem az evangélium személyessé tételének, a változást előidéző erőt, az ihletést felmutató szándékkal. Az evangélium örökérvényű, hitébresztő hatása ott van az egyéni történetekben is. A lakótelepi kukákban kotorászó koldus, a boldog családfő és a homlokát megtörölő munkásember történetében ott vannak a szószekekre kíváncszó, a közös tapasztalatot magában hordozó kis és nagy narratívák. Az egyén tapasztalatából is el lehet jutni az egyetemes igazságokhoz, az evangélium univerzális, de egyénre is szabott. Nem gügye történetekre, hanem megrendítő, ihlető, erőt adó narratív szövegekre gondolok, amelyek hitet ébresztenek, megérintik a lelkeket, átforrósítják a kebleket. Hogy miként? Charles L. Rice ezt mondja:

„Manapság, a prédikációimban használatos történeteimet három forrásból veszem: hosszú élettapasztalatomból [...], a lelkeszségből adódó pasztorális eseményekből, ahol a keresztelés, az esketés és a temetések nagyon gazdag forrást jelentenek, a közszolgálati rádió és TV releváns műsoraiból, illetve a *The New Yorker* hasábjain megjelenő valós emberek olykor mondén, máskor hősies, és sokszor vicces élethelyzeteiből. Mindezekben az a közös, hogy felismerhetjük bennük a hihető, valós emberi eseményeket, és olyan nyelvezettel tudjuk elmondani, ami a sajátunk. Ugyanolyan hétköznapi történetek ezek, mint amilyen provinciálisak a Jézus példázatai, de hát ezekben az egyszerű történetekben található meg a nagyszerűség. [...] Ugyanakkor, az egyház történeteit is mondom: a bibliai történeteket, az ókori és a modern szentek történeteit, az énekeink és

²⁹ Martin Nicol: *Dramatizált homiletika*. Ford. Percze Sándor. Luther Kiadó, Budapest 2005, 37.

az imáink háttértörténeteit, és azokat, amelyeket az egyházi év rejteget, vagy amelyek a hitfejlődésünk során maradtak velünk. Időnként velem van egy-egy film- vagy regényrészlet, egy vers vagy egy színdarab, ami megfogta a képzeletemet vagy szívemig hatolt. Amikor ez megtörténik, akkor már könnyű összekötni mindezt a lektionáriummal vagy a liturgiával. Aztán egy kis fény szóródik minden irányba – az isteni-emberi ige homiletikai formává lesz. Ekkor érezzük igazán, hogy a történetmondás megéri a kockázatot. [...] Olyan történeteket szeretnék mondani, amelyek mind A Történetet szolgálják!”³⁰

Thomas Long így foglalta össze az amerikai protestáns prédikálás narratív korszakával kapcsolatos helyzetet:

„A narratív prédikálás szédítő korszaka végéhez közeledik, és ez jó szabadulás. Ezek a történetprédikációk már egyikünket sem varázsolják el úgy, ahogyan valamikor. Egyikünk sincs meggyőződve arról, hogy a »narratív üdvözt«. De azt is tudjuk, hogy a homiletikai ciklus ismétli önmagát. [...] Az amerikai prédikálás valamikor majd dogmatikus lesz, és akkor egy új nemzedék ismét »felfedezi« a narratív prédikálást. [...] Addig is, a »megszelídült, újragondolt, teológiailag körültekintőbb, biblikusan elkötelezett« narratív prédikálási forma tovább él. Az fogja meghatározni jogosultságát, hogy az egyházat táplálja-e?»³¹

Idehaza, magyar nyelvterületen, bár a szakma foglalkozik a narratív és történetprédikálással, és alapjában véve pozitívumként tekint rá,³² a gyakorlatban alig lehet ilyen prédikációkat hallani. Pedig érdemes lenne kísérletezni vele, *érdemes lenne az érzékelhető válságot a delectare, a gyönyörködtetés eme eszközüvel némiképpen ellensúlyozni.*

Úgy érzékelem, és felettébb érdekesnek tartom, hogy az amerikai protestáns prédikálásnak a '70-es évekbeli kérdései mifelénk csak mostanság kerülnek terítékre. Ezek közül a prédikáció „megfelelő formájának” kérdésköre az egyik, és szerencsénkre az új homiletika képviselői már sok mindent megválasztak ebben a kérdéskörben. Én magam azt látom, hogy a narratív formára és a történetprédikációkra igen pozitív válaszok érkeznek a híveink részéről.³³ A jól megformált narratív prédikáció és az ihletett történetek személyessé teszik az

³⁰ Vö. Allen, Jr., O. Wesley.: *i. m.* 30.

³¹ Long, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky 2009, 25.

³² Néhány ezzel kapcsolatos releváns tanulmányt érdemes elolvasni: Pásztor János: Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban. In: *Theologiai Szemle* 41. (1998/6), 346–357. Vályi Nagy Ágnes: Narratív teológia, narratív igehirdetés. In: *Théma* 1. (1999/2), 4–12. Literáty Zoltán: Mit jelent a narratív igehirdetés? In: *Collegium Doctorum* 6. (2010), 198–214.

³³ Én magam az utóbbi időben ezt a módszert tudatosam használó, illyenszerű prédikációkkal kísérleteztem, ld. Koppándi Botond Péter: Isten országa és a művészkedő egyletesek. In: *Keresztény Magvető* 123. (2017/1), 538–543. https://epa.oszk.hu/02100/02190/00552/pdf/EPA02190_KM_2017_04_538-543.pdf (2019. nov. 26.).

evangélium megtapasztalását, és Thomas Long figyelmeztetését tartom szem előtt:

„Ha jól alkalmazzuk, a narratív impulzus az evangélium jellegének, formájának és episztemológiájának mélységéből jön elő a prédikálásban. Ha a prédikálás az egyház és a világ, a hallgatók és az evangélium egyik szakrális találkozóhelye, akkor a prédikálás lényegét a Biblia és az emberi tapasztalat alakítja a kegyelem jegyében, és ezek az aspektusok narrációért kiáltanak. Ha hűségesek akarunk lenni a bibliai hagyományhoz, akkor nem mindig narratív hangon beszélünk – az emberiség nemcsak narratíva által él, hanem minden szó által, amely Isten szájából hangzik –, de végül is arra vagyunk kényszerítve, hogy mondjuk el A Történetet és Isten történeteit, Aki mindenható módon cselekedett [...]”³⁴

Fabiny Tamás gondolatai biztatólag hatnak:

„Posztnarratív korban élünk. Közösségi életünkben eltűnőben vannak a történetek. Mesélő szülők és nagyszülők helyett sokcsatornás televízió és a számítógép neveli az új évezred gyermekeit. Ki emlékszik már a hosszú téli estéken tenge-rihántás közben elbeszélte történetekre? Az egyházi életben is kevés teret kapnak a történetek, legfeljebb gyermekbiblia körökben kerülhet rájuk sor. A teológiai megfogalmazások mind bonyolultabbak lettek. Pedig ez nem volt mindig így. [...] Az igehirdetést színezhetik illusztrációk, gyakorlati példák. Az úgynevezett narratív igehirdetésben ennél többről van szó: ott mindvégig történet hangzik el, amelybe a hallgató beleéli magát, sőt a következtetéseket is magának kell levonnia. [...] A cél minden esetben ugyanaz: a hitébresztés.”³⁵

A hitébresztésre és általa a gyönyörködtetésre pedig a narratív prédikálási forma és a történetmondás egyaránt alkalmas!

Felhasznált irodalom

- Allen, Jr., O. Wesley.: The Pillars of the New Homiletic. In: uő (szerk.): *The Renewed Homiletic*. Fortress Press, Minneapolis, Minnesota 2010.
- Craddock, Fred B.: *Craddock on the Craft of Preaching*. Chalice Press, Missouri 2011.
- Craddock, Fred B.: *Overhearing the Gospel. Preaching and Teaching the Faith to Persons Who Have Heard it All Before*. Abingdon Press, Nashville, Tennessee 1978.
- Fabiny Tamás: A narratív igehirdetés. In: *Evangélikus Élet* 72. (2007/42), 2.
- Fabiny Tibor: *Szóra bírni az Írást. Irodalomkritikai irányok lehetőségei a Biblia értelmezésében*. Hermeneutikai Füzetek 3. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest 1994.
- Fekete Károly, ifj.: A homiletika fő kérdései ma. Gondolatok a szakirodalom és a hazai igehirdetői gyakorlat szem előtt tartásával. In: *Theológiai Szemle* 47. (2004/2), 72–80.
- Koppándi Botond Péter: Isten országa és a művészkedő egyletek. In: *Keresztény Magvető* 123. (2017/1), 538–543. https://epa.oszk.hu/02100/02190/00552/pdf/EPA02190_KM_2017_04_538-543.pdf (2019. nov. 26.).

³⁴ Long, Thomas: *What Happened to Narrative Preaching?* 13.

³⁵ Fabiny Tamás: A narratív igehirdetés. In: *Evangélikus Élet* 72. (2007/42), 2.

- Literáty Zoltán: Mít jelent a narratív igehirdetés? In: *Collegium Doctorum* 6. (2010), 198–214.
- Long, Thomas G.: *A prédikálás tanúbizonyossága*. Fordította Tárkányi István Attila és Koppándi Botond Péter. Exit Kiadó, Kolozsvár 2019.
- Long, Thomas G.: *Preaching from Memory to Hope*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky 2009.
- Long, Thomas: What Happened to Narrative Preaching? In: *Journal for Preachers* 28. (2005/4), 9–14.
- Long, Thomas on Preaching – YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=KLbdAZAzm7I> (2019. nov. 10.)
- Martin Nicol: *Dramatizált homiletika*. Ford. Percze Sándor. Luther Kiadó, Budapest 2005.
- Págyánszky Ágnes: A homiletika története az Amerikai Egyesült Államokban a 20. században I. In: *Lelekpásztor* 82. (2007/3), 82–85.
- Pásztor János: Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban. In: *Theologiai Szemle* 41. (1998/6), 346–357.
- Randolph, David J.: *The Renewal of Preaching in the Twenty-first Century: The Next Homiletic*. Second Edition. Cascades Books. Wipf & Stock Publishers Eugene, OR 2009.
- Steimle, Edmund A. – Niedenthal, Morris J. – Rice, Charles L.: *Preaching the Story*. Fortress Press, Philadelphia, Pennsylvania 1980.
- Szent Ágoston: *A keresztény tanításról*. Ford. Városi István. Szent István Társulat, Budapest 1944.
- Vályi Nagy Ágnes: Narratív teológia, narratív igehirdetés. In: *Théma* 1. (1999/2), 4–12.

* * *

A certain crisis has been around in the American Protestant preaching since the 1960's. It was a crisis caused by boredom in the pews: people were listening to good sermons *about* the Christian faith, but they were not ignited by the flame of a real faith! The New Homiletic movement addressed this crisis offering narrative, inductive-style sermons, where the ancient Rhetorical notion of 'delighting' or *delectare* has become a key in turning the Christian faith into a personal conviction. Stories became regular parts of preaching, people felt a personal connection with the main characters in the stories, and suddenly they felt a close relationship with the Gospel manifested through these stories. This study presents the beginnings of the 'narrative turn' and discusses the necessity of more narrative, inductive-style, story-centered preaching from the Hungarian Protestant pulpits.

Keywords: Narrative Turn, narrative preaching, Story-preaching, New Homiletic.